
07 De grauwe gors in Limburg – De ortolaan achterna? Of net niet!

Iwan Lewylle
Natuur.Studie
Coxiestraat 13,
B-2800 Mechelen

Remar Erens
Oudeweg 74
B-3770 Kanne

De grauwe gors, onze grootste gorzensoort, kwam de afgelopen eeuw niet wijdverspreid voor in Limburg, maar was lokaal wel in hoge dichtheden aanwezig. In de jaren zeventig trof men de grauwe gors voornamelijk aan in Haspengouw, maar ook aan de Grensmaas en in mindere mate op het Kempens Plateau en in de Voerstreek (Gabriëls, 1985; Rutten en Gabriëls, 1994). De soort was gedurende de eerste atlasperiode in de bezette gebieden goed vertegenwoordigd ofschoon er al sprake was van afname in de uiterwaarden door landbouwintensivering. Tijdens de tweede Limburgse atlasperiode (Gabriëls *et al.*, 1994) werd duidelijk dat er een sterke afname was in elk bodemdistrict en verdween de grauwe gors uit tal van gebieden en zelfs volledig in de Voerstreek. Nu dreigt de soort uit te sterven in Limburg. Enkel in Droog Haspengouw worden nog kleine broedkernen waargenomen. Aan grote, open landbouwplateaus voorlopig geen gebrek, maar wat met nestgelegenheid, dekking, zomer- en wintervoedsel? De achteruitgang heeft in hoofdzaak te maken met de grootschalige intensieve landbouw. Verschillende instanties voerden acties op het terrein uit en ondanks het feit dat de grauwe gors anno 2011 verre van gered is, werden enkele hoopgevende resultaten opgetekend.

Identiteitskaart (Ecologische fiche)

De grauwe gors is vrij uniform van kleur, nl. lichtbruin, maar valt vooral op door zijn grote, plompe gestalte en stevige snavel. Geslachten zijn meestal te onderscheiden op basis van het koppatroon van de mannetjes, hoewel man en vrouw verder weinig tot niet verschillen. De zang lijkt op een rinkelende sleutelbos en draagt vrij ver. De roep bestaat uit een kort, metalig bitt-bitt. Van oorsprong is de grauwe gors een steppesoort, maar hij komt al enkele eeuwen in het landbouwgebied in zowat heel Europa voor. Hooilanden en uiterwaarden aan rivieren zoals de Maas en de IJzer behoorden ooit tot het broedgebied van de grauwe gors in Vlaanderen, maar

daaruit verdween de soort kort na de eeuwwisseling.

Problematiek

De grauwe gors doet het in grote delen van Europa niet goed (Birdlife International, 2004; EBCC, 2011). Een halve eeuw geleden nam de soort nog toe, maar vooral na de eeuwwisseling decimeerde de soort zowel in aantal als verspreidingsgebied. Een hoog gebruik van pesticiden en meststoffen, verandering van teelten, intensief landgebruik, versnippering, enz. dragen er toe bij dat de populatie van de grauwe gors afneemt. Het is niet altijd duidelijk wat de belangrijkste oorzaken van achteruitgang zijn (Bos *et al.*, 2010). Een combinatie van verschillende reeds vermelde factoren ligt aan de basis van zware afnamen die in heel West-Europa worden opgetekend.

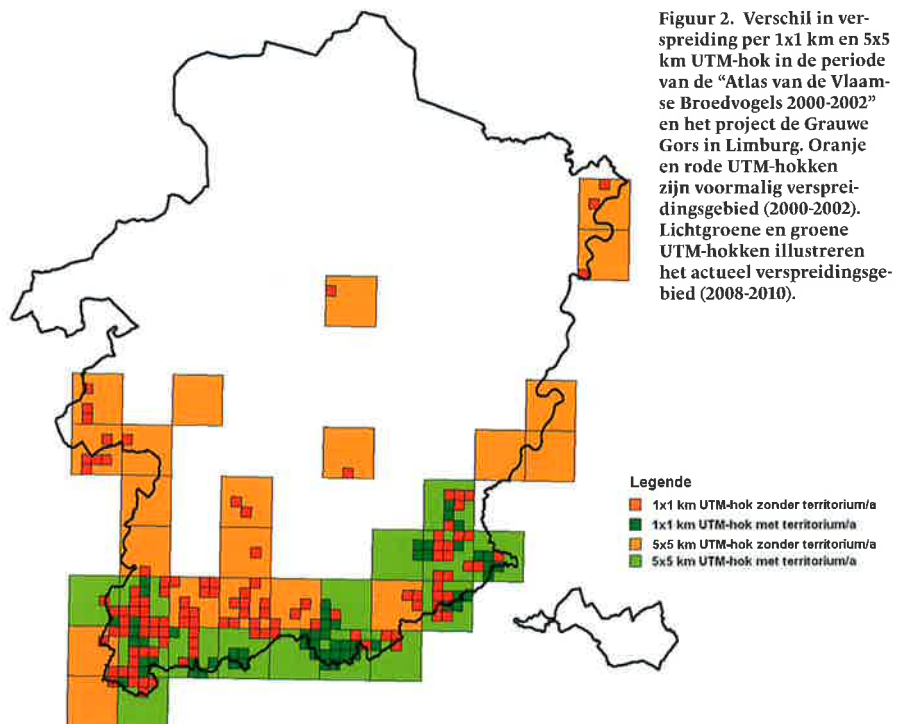
Verschillende auteurs duiden op het belang van voldoende wintervoedsel (Donald en Forrest 1995, Moorcroft, 2002). Uit buitenlands onderzoek (o.a. in het Verenigd Koninkrijk) stelde men vast dat enkele populaties vooral in de wintermaanden afnamen, terwijl het broedsucces in reguliere akkers vergelijkbaar is met dat in de jaren zeventig (Crick *et al.*, 1997). Daartegenover zijn er aanwijzingen dat de grauwe gors niet voldoende nakomelingen voortbrengt door een gebrek aan legsels en dat het broedsucces aanzienlijk hoger ligt in extensief beheerde akkerranden en percelen (Setchfield *et al.*, 2012).

Project "grauwe gors in Limburg"

Een groot luik van dit project bestond uit inventarisatie, zowel in de zomer- als in de wintermaanden. De broedpopulatie nam de laatste dertig jaar sterk af (Rutten, 2004) en over de winterpopulatie was tot voor kort weinig bekend. Sinds 2008 worden er door de Werkgroep Grauwe Gors simultaantellingen georganiseerd om de winterpopulatie in kaart te brengen. Deze studiewerkgroep droeg eveneens bij aan de evaluatie van bepaalde maatregelen op het terrein.

Figuur 1. De Grauwe Gors in vol ornaat: een zingend mannetje op een prikkeldraad. (Foto Hugo Willocx)

Figuur 2. Verschil in verspreiding per 1x1 km en 5x5 km UTM-hok in de periode van de "Atlas van de Vlaamse Broedvogels 2000-2002" en het project de Grauwe Gors in Limburg. Oranje en rode UTM-hokken zijn voormalig verspreidingsgebied (2000-2002). Lichtgroene en groene UTM-hokken illustreren het actueel verspreidingsgebied (2008-2010).

Legende
 ■ 1x1 km UTM-hok zonder territorium/a
 ■ 1x1 km UTM-hok met territorium/a
 ■ 5x5 km UTM-hok zonder territorium/a
 ■ 5x5 km UTM-hok met territorium/a

Daarnaast lag de focus van het project op het broedsucces van enkele broedparen en de samenstelling van het voedsel voor de nestjongen. Het Regionaal Landschap Haspengouw & Voeren en de gemeente Riemst, partners van dit project, leverden een zeer belangrijke bijdrage aan de algemene sensibilisatie rond akkernatuur. Het project "Grauwe Gors in Limburg" sloot aan bij een project i.v.m. de grauwe gors in Vlaams-Brabant en werd voorafgegaan door een eerste reeks terreinacties. Bloemrijke akkerranden werden in Limburg op relatief grote schaal aangelegd, terwijl in Vlaams-Brabant een netwerk aan akkerreservaten werd gerealiseerd.

Inventarisatie

Er vond een grootschalige broedvogelinventarisatie in 2008 plaats, met een aanvullende telling in 2010. Schattingen houden het op 100-125 broedparen in Limburg. Broedkernen werden enkel nog opgetekend in de grotere akkergebieden in Droog Haspengouw en niet meer in andere geografische streken van de provincie. In tabel 1 vindt men een overzicht van de trend t.o.v. voorgaande (atlas)projecten. In de gemeentes Heers (30 territoria), Tongeren (23 territoria) en Gingelom (20 territoria) werden nog relatief grotere broedkernen (Figuur 2) gevonden aansluitend op de Waalse populatie. Maar ook in Wallonië neemt de soort sterk af (Jacob *et al.*, 2010).

In Vlaams-Brabant schatte men het aantal territoria in 2008 op 125-150, wat een totaal van 225-275 territoria voor Vlaanderen maakt. In West-Vlaanderen werden in 2008 nog drie territoria gevonden. In het noorden van Antwerpen of in Oost-Vlaanderen werd in de periode 2008-2011 wel eens een geïsoleerde zangpost waargenomen, maar kwam de soort waarschijnlijk niet tot broeden. In de periode 2000-2002 hielden schattingen het op 850-1100 broedparen voor Vlaanderen, waarvan 640-800 broedparen in de regio Hageland-Haspengouw en de krijt-leemregio, m.a.w. 70-75 % van de totale Vlaamse populatie (Rutten, 2004). Een ruwe schatting houdt het op een afname van 65-70 % voor heel Vlaanderen en een terugval van 55-60 % voor de regio Hageland-Haspengouw en

Tabel 1. Het aantal territoria en schattingen van het broedbestand in Limburg per atlas. Voor elke schatting is het procentueel verschil berekend met de vorige atlas/project en referentieperiode 1973-'80.

Atlas	Periode	Aantal territoria	Aantalsschatting	Afname tov vorig project	Afname tov 1973-'77
Atlas van Belgische Broedvogels	1973-77	?	875-1235		
Broedvogelatlas van Limburg	1988-'92	496-512	600-620	- 32 tot 50%	- 32 tot 50%
Atlas van de Vlaamse Broedvogels	2000-'02	?	400-480	-23 tot 33 %	-45 tot 60%
De Grauwe Gors in Limburg	2008-'10	108 (122)	100-135	-72,5 tot 75 %	-87,5 tot 90%

de krijt-leemregio sinds de atlasperiode (2000-2002).

Riemst onder de loep

In het kader van het project "Gemeenten adopteren Limburgse soorten" (GALS) koos de gemeente Riemst voor de grauwe gors. Dit is voor een gemeente met een grote oppervlakte aan akkergebied en nog enkele stevige broedkernen van de grauwe gors een vrij logische keuze. Ook tal van andere akkervogels houden zich nog in deze gemeente op zoals patrijs, kwartel, veldleeuwerik, gele kwikstaart. Ondanks het feit dat de gemeente Riemst bekend stond als een bolwerk van grauwe gors, gaat de lokale populatie er helaas in snel tempo achteruit. Van de 68 territoria die in Riemst (en net daarbuiten) in 2001 werden waargenomen (Gabriëls en Van De Genachte, 2003) resten er in 2011 slechts 15 territoria (Figuur 3 en 4). Dit is een afname van maar liefst 68 %, ondanks verschillende acties van adoptiegemeente Riemst (zie verder).

Nestecologie

Er werd specifiek onderzoek verricht naar nestecologie en het voedsel dat werd ingezameld om de jongen te voeden. Eén nest op een akker wintertarwe in Riemst werd zelfs opgevolgd door middel van een minicamera (spy-cam). De camera werd bevestigd op een stok en gecamoufleerd. Data werden opgeslagen op een draadloze ontvanger die werd verstopt in de vegetatie. De nestjongen bleken zeer vitaal en de ouderzorg was bewonderenswaardig. Uitwerpselen werden vakkundig verwijderd en alle jongen kregen regelmatig voedsel aangereikt. Waarschijnlijk vlogen alle jongen uit.

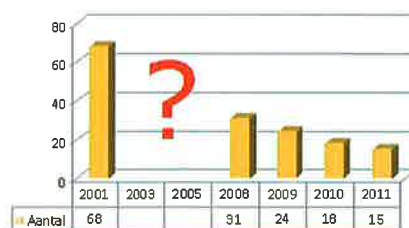
Het filmen, het opvolgen van voedselvluchten en fotograferen van oudervogels met prooi, ook op andere locaties, dienden o.a. om een beeld te krijgen van het type voedsel dat de jongen toegediend kregen. Het beeldmateriaal wees uit dat grauwe gorzen vooral rupsen op akkers vangen om aan de nestjongen te voeren. De rupsen werden

door een specialist (Jeroen Voogd) gedetermineerd als gamma-uil. Extra rupsen en poppen werden verzameld en opgekweekt: eenmaal gemetamorfoseerd bleken alle poppen en rupsen gamma-uilen te zijn. De gamma-uil is een zwerver die in mei ons land bereikt en eieren afzet op gewassen zoals (suiker)biet. Was de gamma-uil louter de prooi die het meest voorhanden was, of is de grauwe gors quasi volledig aangewezen op het voorkomen van een trekvlinder? Dit laatste zou wel zeer verontrustend zijn.

Simultaantellingen

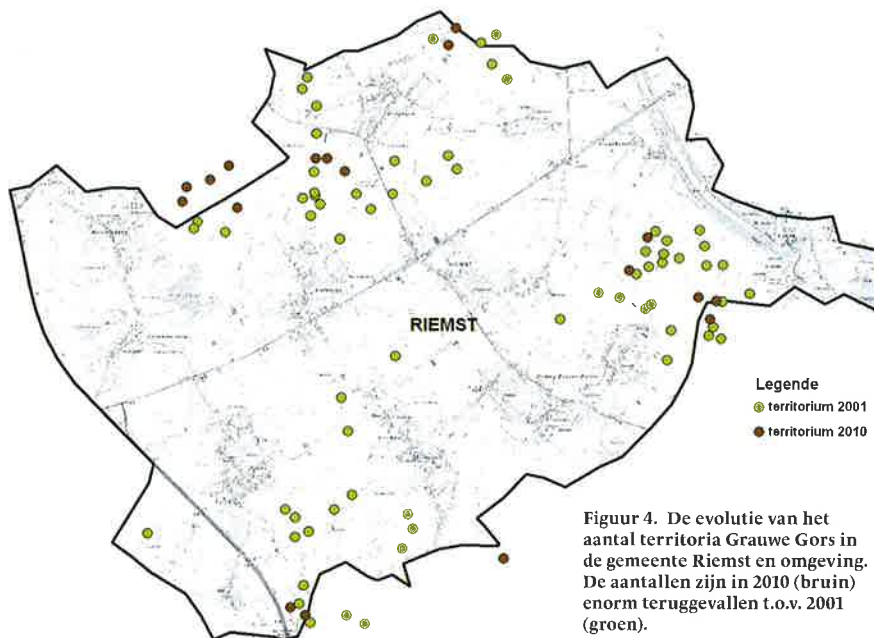
Gelijktijdige wintertellingen, voornamelijk op percelen met overstaand graan, dienden om tot een minimumschatting aan overwinterende grauwe gorzen te komen. De simultaantellingen werden voor het eerst in de winter van 2008-2009 georganiseerd en dit van Leuven tot en met Riemst: m.a.w. in de regio Hageland-Haspengouw en de krijt-leemregio. In de winter van 2008-2009 werden er relatief weinig individuen in Limburg waargenomen (Figuur 5), maar in de winter van 2009-2010 was het tegendeel waar (Figuur 6). In de winter van 2008-2009 waren de aantallen hoger en vrij constant

Trend territoria Riemst

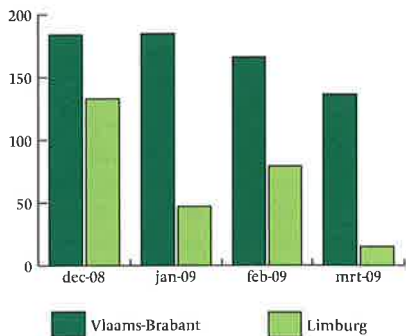

Figuur 3. Evolutie van het aantal territoria Grauwe Gors in Riemst en omgeving. Er is cijfermateriaal van 2001, 2008, 2009, 2010 & 2011.

in Vlaams-Brabant gedurende de winter, ondanks een gelijkaardige broedpopulatie. Er was hier toen al een netwerk aan akkerreservaten en verschillende bijvoedersites te vinden. Bijvoederen is een flexibele maatregel doordat die ook kan toegepast worden in gebieden waar landbouwers (nog) geen akkervogelmaatregelen afsluiten of waar akkerreservaten ontbreken. In de daaropvolgende winter (2009-2010) werd een ander verloop waargenomen. In beide provincies werden toen quasi heel de winter hoge aantallen overwinterende grauwe gorzen gezien, tot 262 exemplaren in Limburg. Die winter waren er extra percelen met overstaand graan en bijvoederlocaties, naast de bloemrijke akker-

Figuur 4. De evolutie van het aantal territoria Grauwe Gors in de gemeente Riemst en omgeving. De aantallen zijn in 2010 (bruin) enorm teruggefallen t.o.v. 2001 (groen).

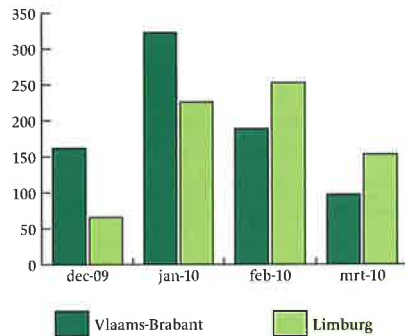

Figuur 5. Overzicht simultaantellingen in de winter 2008-'09 in de provincies Limburg en Vlaams-Brabant.

randen, in Limburg te vinden. Minstens 488 overwinterende grauwe gorzen werden in januari 2010 in het zuidoosten van Vlaanderen geteld. Dergelijke aantallen overwinteraars op voornamelijk percelen met overstaand graan duiden toch enigszins op het gebrek aan voedsel in de wintermaanden. Er was waarschijnlijk wel wat uitwisseling tussen zogenaamde Vlaamse en Waalse broedvogels.

Tot enkele jaren geleden werd nog aangenomen dat grauwe gorzen 's winters naar zuiderse regio's trokken. Het is weliswaar zo dat de volledige broedpopulatie toen waarschijnlijk wegtrok in de wintermaanden, maar eerder vanwege voedselgebrek dan trekgedrag. De grote akkerplateaus waren in de winter meestal verlaten vóór dat de aanleg van percelen met wintervoer mogelijk was. De inventarisatie-inspanning was toen weliswaar veel lager. Als er voldoende voedsel aanwezig is op de grote akkerplateaus, op o.a. akkerreservaten en bijvoedersites, lijken grauwe gorzen in hun broedgebied te overwinteren, wat hen eerder tot standvogels maakt. Ringonderzoek stelt dat grauwe gorzen vrijwel sedentair kunnen zijn: verplaatsingen meten meestal niet meer dan 4 à 6 km (Bønløkke *et al.* 2006), hoewel afstanden van meer dan 200 km ook kunnen worden afgelegd.

Deze tellingen geven geen volledig beeld van de totale winterpopulatie aangezien er grote oppervlaktes akkergebied ongeteld blijven, maar door het gelijktijdig inven-

Figuur 6. Overzicht simultaantellingen in de winter 2009-'10 in de provincies Limburg en Vlaams-Brabant.

tariseren blijven dubbeltellingen alvast beperkt. Losse waarnemingen van grauwe gorzen in akkergebieden zonder maatregelen zijn beperkt. De simultaantellingen 2009-2010 werden t.o.v. de winter van 2008-2009 uitgebreid met één extra telling. En met succes: er werden begin april nog 107 grauwe gorzen op drie bijvoederlocaties in Limburg geteld.

Terreinacties, een steile evolutie...

Het project "Bloemrijke akkerranden" van Regionaal Landschap Haspengouw & Voeren (RLH) ging in 2004, met de steun van de provincie Limburg, van start met de aanleg van 4 ha bloemrijke akkerrand. Sinds 2006 ligt er in Droog Haspengouw jaarlijks tussen de 24 en 30 ha bloemrijke akkerrand. Dit is in samenwerking met landbouwers, wildbeheereenheden, natuurverenigingen en adoptiegemeente Riemst (Bemelmans en Digneffe, 2008). Natuurpunt heeft al enkele jaren twee akkertjes in beheer, één in Riemst en één in Gelinden. Het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB) heeft zesjarige beheerovereenkomsten hamstervriendelijk beheer met landbouwers afgesloten in Heers en Tongeren. De grauwe gors profiteerde duidelijk mee van de graanakkers voor de hamster, getuige de hoge aantallen overwinteraars die tijdens de simultaantellingen werden waargenomen. In Widooie werden meer dan 100 overwinteraars waargenomen op

Figuur 7. Grauwe gors met rupsen in bek. De rupsen bleken bijna allemaal gamma-uilen te zijn. (Foto Remar Erens)

de percelen voor de hamster. Kortom heel wat instanties zetten zich de afgelopen jaren in voor akkernatuur in Limburg en met succes zo blijkt.

In de periode 2010-2011 nam de oppervlakte akker in akkervogelbeheer aanzienlijk toe. De VLM sluit sinds 2009 beheerovereenkomsten "akkervogels" af met landbouwers. De focus lag de eerste jaren vooral op overstaand graan als wintervoedsel, later ook op nestgelegenheid, dekking en zomervoedsel. In 2011 lag er 52 ha akker met vogelvoedselgewassen en bijna 30 ha gemengde grasstroken (mond. med. K. Michiel) waar er in 2009 slechts twee percelen, in totaal 2,75 ha, waren opgenomen als beheerovereenkomst akkervogels. De variatie aan maatregelen moet ervoor zorgen dat de grauwe gors zowel voldoende zomer- en wintervoedsel, als nestgelegenheid en dekking heeft. Beheerovereenkomsten akkervogels kunnen wel enkel in specifiek afgebakende zones worden afgesloten. In kernzones kunnen landbouwers meteen aan de slag wanneer ze dit wensen, in zoekzones moet men samenwerken met andere landbouwers. Deze zones liggen voornamelijk in het zuidelijke deel van Limburg en vallen grotendeels samen met het verspreidingsgebied van verschillende akkervogels van open landschappen, waaronder de grauwe gors.

Het succes van akkers met wintervoedsel

De simultaantellingen tonen aan hoe succesvol akkers met overstaand graan zijn. Groepen van honderden overwinterende akkervogels, geconcentreerd op veelal relatief kleine percelen en akkerranden, vormen een indrukwekkend winters tafereel. Naast grauwe gors worden hier (grote) groepen kneu, groenling, vink, veldleeuwrik en geelgors waargenomen. Al maar meer blauwe kiekendieven foerageren 's winters over de graanranden op zoek naar muizen. Af en toe worden zelfs velduil opgemerkt. Percelen met wintervoer onderscheiden zich van de doorsnee akkers die meestal verlaten zijn. Arizs en Koks (2008) merkten een significant verschil op in aantallen overwinterende geelgorzen op percelen mét en zonder overstaand graan in de wintermaanden. Grauwe gorzen en andere akkervogelsoorten lijken de winter alvast beter door te komen dankzij deze akkers.

In de Nederlandse provincie Groningen leidde o.a. de aanleg van winterse akkers bovendien tot het plotse opduiken van acht territoria van de grauwe gors in 2011 (info Werkgroep Grauwe Kiekendief), na een periode van ongeveer 20 jaar afwezigheid. In Hoegaarden, Vlaams-Brabant, houdt een deelpopulatie niet enkel stand, maar lijkt ze ook licht toe te nemen in de omgeving van één van de eerste akkerreservaten, te midden van een grootschalig akkergebied (Guelinckx, 2008). Sinds kort broeden er ook grauwe gorzen nabij de akkermaatregelen van landschapsbouwer Jos Piffet in Aalst-Engelmanshoven. Het was enkele jaren geleden dat hier nog grauwe gorzen broedden (info Werkgroep grauwe gors), dit is alvast een stevige opsteker.

Er zijn populaties cirlgorzen en grauwe gorzen in het Verenigd Koninkrijk die vooral dankzij een verhoogd aanbod aan wintervoedsel werden gered en lokaal zelfs toenamen (Peach *et al.*, 2001). In het oosten van Schotland bleef het aantal territoria in 2002-2004 in 19 1x1 km UTM-hokken stabiel terwijl in 34 km UTM-hokken zonder akkervogelmaatregelen een afname van 43 % werd waarge-

nomen. In de periode voorafgaand aan de maatregelen was de trend voor al deze hokken negatief (Perkins *et al.*, 2008). De beheermaatregelen die in dat studiegebied werden genomen waren wel niet enkel gericht op het voorzien van wintervoedsel, er werd ook werk gemaakt van een beter broedhabitat.

Nestgelegenheid, dekking en zomervoedsel

In Riemst werden in 2010 twee legsels in een wateropvangbekken gered door uitrastering van de nesten. Het lijkt een verregaande maatregel, maar is anno 2011 welkom om de achteruitgang te stoppen. Of dankzij nestbescherming grauwe gors ooit gangbaar wordt? Het zal vooral belangrijk zijn om de juiste richtlijnen mee te geven aan instanties die instaan voor het maaibeheer van de oppervlakte "grasland" in grootschalig akkergebied, zoals bijv. erosiestroken. Ook bermen of grasland in opvangbekkens worden met het oog op de bescherming van legsels grauwe gors best niet gemaaid in de periode 15 mei tot 15 juli.

In Denemarken werd er zonder specifieke maatregelen een lichte toename in het aantal grauwe gorzen in de periode 1993-2003 opgetekend. De positieve trend die de soort in Denemarken kent, valt samen met een periode waarin het gebruik van pesticiden en anorganische meststoffen afnam (Fox, 2004). Zover zijn we in Vlaanderen nog niet, hoewel het o.a. niet toegelaten is dat de beheerovereenkomsten gemengde grasstroken en graanranden met pesticiden worden behandeld.

Zo krijg je aanzienlijk meer insecten, zomervoedsel, dekking en nestgelegenheid doordat deze percelen of akkerranden weinig tot niet worden bewerkt. Gemengde grasstroken worden niet gemaaid en graanranden blijven tot het einde van de winter onaangeroerd. Vrouwjes prefereren dergelijke, extensief beheerde percelen, waar vaak verscheidene legsels worden grootgebracht (Setchfield *et al.*, 2012).

Kennismaken met akkernatuur

Zowel de gemeenten Riemst en Sint-Truiden als Regionaal Landschap Haspengouw & Voeren namen heel wat initiatieven om de grauwe gors en bij uitbreiding de akkervogelgemeenschap onder de aandacht te brengen. De grauwe gors kwam aan bod op evenementen zoals een mobiele tentoonstelling, een quiz, fietstochten en wandelingen voor het ruime publiek. De folder "akkervogels" werd uitgedeeld op de Landshapsdoedagen: de editie van 2010 trok maar liefst 2500 bezoekers. Natuurpunt Studie werkte vooral nauw samen met de Werkgroep Grauwe Gors, vogelwerkgroep Fruitstreek en vogelwerkgroep LIKONA op het terrein. De e-maillijst grauwe gors werd al gauw een veel gebruikt (studie) forum over akkernatuur voor vogelkijkers uit binnen- en buitenland.

Het project bakkerbrood is een realisatie van RLH en zorgt ervoor dat bakkers aan de slag gaan met graan van eigen bodem. Maar ook akkervogels pikken hun graantje mee omdat maar liefst 10% van het graan op de akkers blijft staan (www.bakkerbrood.be). De trefdag "Maatwerk voor akkervogels" in Neerlanden was het resultaat van de samenwerking van een hele reeks partners. Landbouwers, jagers, beleidsmakers en medewerkers van regionale landschappen, VLM en Natuurpunt waren aanwezig op de terreinbezoeken en namen deel aan een uitgebreid beleidsdebat. Dergelijke evenementen zijn de kers op de taart van een wel zeer brede, uiterst geslaagde communicatiecampagne.

Wat brengt de toekomst?

Met de resultaten van de broedvogelinventarisatie kunnen bedrijfsplanners van de VLM of medewerkers van een regionaal landschap i.s.m. landbouwers zeer gericht maatregelen treffen waar er nog broedparen/-kernen aanwezig zijn, om zo een maximaal rendement te halen. In overleg met landbouwers kunnen voor akkervogels vriendelijke maatregelen worden getroffen die passen binnen de bedrijfs-

Figuur 8. Akkers met overstaand graan blijken niet enkel van nut voor wintervoedsel, maar kunnen ook bijdragen tot meer zomervoedsel, dekking en nestgelegenheid. (Foto Iwan Lewylle)

voering van de landbouwers en ook op de meest optimale locaties.

De oppervlakte die landbouwers onder beheerovereenkomst kunnen nemen, is uitgebreid in 2011 van 0,5 ha tot 5 ha. Bovendien wordt er aan de pakketten gesleuteld indien ze niet voldoen of in het geval een nieuw concept heel succesvol blijkt te zijn. In Groningen zorgde een groot netwerk aan trioranden dat de grauwe kiekendief stevig voet aan grond kreeg. Landbouwers kunnen dit type rand, tot 30 m breed, vanaf 2011 aanleggen onder beheerovereenkomst (mededeling van K. Michiel, 2010).

Conclusies

De grauwe gors zat de laatste jaren in de hoek waar de klappen vielen en de soort dreigt op termijn uit te sterven in Limburg, mogelijk zelfs in heel Vlaanderen. Gelukkig zijn er heel wat initiatieven die de achteruitgang van de grauwe gors en eigenlijk de hele akkervogelgemeenschap trachten tegen te gaan. Acties worden al maar grootschaliger en de samenwerking tussen de verschillende instanties is de laatste jaren zeer complementair. De deelname van landbouwers en jagers zorgt er bovendien voor dat er maatregelen worden genomen in intensief gebruikt landbouwgebied, daar waar voorheen weinig met het oog op de natuur realiseerbaar was en dit op een schaal die enkele jaren geleden gewoonweg ondenkbaar was.

In tegenstelling tot de ortolaan is de grauwe gors geen trekvogel, wat maakt dat lokale initiatieven kunnen inspelen op alle noden van de soort gedurende het hele

jaar. Daarenboven zijn er anno 2012 waarschijnlijk nog voldoende individuen voor een duurzame populatie, aangezien er zich in Wallonië ook nog enkele honderden broedparen ophouden. De oppervlakte akker onder beheerovereenkomst zal zeer waarschijnlijk nog toenemen en in zowat elke Haspengouwse gemeente liggen binnenkort waarschijnlijk wel een of meer percelen in 'akkervogelbeheer'. Een ongezien succes, maar wel noodzakelijk voor de sterk achteruit boerende akkervogelgemeenschap.

Samenvatting

De broedpopulatie grauwe gors in Limburg telt ongeveer 100 à 125 paren, slechts een fractie van de populatie in de jaren zeventig. De afname in Riemst, circa -68 %, op ongeveer tien jaar is illustratief voor de zware afname in Limburg. Een eerste reeks aan beheermaatregelen lijkt alvast voor een hogere overleving van overwinterende grauwe gorzen te zorgen. De grote groepen overwinteraars waren alvast een opsteker.

Er zijn alvast aanwijzingen dat de verschillende terreinacties (van bloemrijke akkerlanden en de verschillende beheerovereenkomsten tot akkerreservaten) tegemoet komen aan de ecologische eisen van de grauwe gors. Percelen met overstaand graan leveren niet alleen wintervoedsel, maar ook voldoende insecten en dekking zodat meerdere legfels per jaar kunnen worden grootgebracht. Een aanpak zowel op Limburgse als Vlaamse schaal moet de achteruitgang stoppen.

Folders, terreinbezoeken en grote evenementen zorgen ervoor dat ook minder gekende akkervogelsoorten zoals de grauwe gors gekend raken bij het ruime publiek, wat uiteindelijk resulteerde in een engagement van o.a. landbouwers, jagers en zelfs particulieren. De ondersteuning vanuit de provincie Limburg en de Vlaamse overheid maakt dat de grauwe gors nog een toekomst heeft.

Referenties

BEMELMANS, M. en A. DIGNEFFE. 2008. Eindverslag "Bloemrijke akkerlanden" 2008. Publicatie Regionaal

Landschap Haspengouw en Voeren i.s.m. provincie Limburg.

- BØNLØKKE, J., J. MADSEN, K. THORUP, K. T. PEDERSEN, M. BJERRUM en C. RAHBEK, 2006. The Danish Bird Migration Atlas. Rhodos A/S en Zoologisch Museum, København.
- BOS, J.F.F.P., H. SIERDSEMA, H. SCHEKKERMAN & C.W.M. VAN SCHARENBURG, 2010. Een Veldleeuwriek zingt niet voor niets! Schatting van kosten van maatregelen voor akkervogels in de context van een veranderend gemeenschappelijk landbouwbeleid. Wageningen, Wettelijke Onderzoekstaken Natuur en Milieu, WO-rapport 107. 242p.
- CRICK, H.Q.P., 1997. Long-term trends in corn bunting *Miliaria calandra* productivity in Britain. The Ecology and Conservation of Corn Buntings *Miliaria calandra*. Nature Conservation Committee, Peterborough, UK. pp. 52-64
- DONALD, P.F. en C. FORREST, 1995. The effects of agricultural change on population size of Corn Buntings *Miliaria Calandra* on individual farms. Bird Study 42: 205-215.
- FOX, A.D., 2004. Has Danish agriculture maintained farmland bird populations? Journal of Applied Ecology 41: 427-439.
- GABRIËLS, J., 1985. Atlas van de Limburgse broedvogel. Lisee.
- GABRIËLS, J., J. STEVENS en P. VAN SANDEN, 1994. Broedvogels van Limburg. Veranderingen in aantallen en verspreiding na 1985. LIKONA, Provinciale Vogelwerkgroep, provincie Limburg.
- GABRIËLS, J. & G. VAN DE GENACHTE, 2003. Akkervogels in de gemeente Riemst LIKONA Jaarboek nr. 13: pp 62-73.
- GUELINCKX, R., 2008. Graan voor Gorzen; een succes van akkerreservaten. BRAKONA jaarboek 2006-2007. pp 82-99.
- JACOB, J.P., C. DEHEM, A. BURNEL, J.-L. DAMBIERMONT, M. FASOL, T. KINET, D. VAN DER ELST en J.-Y. PAQUET, 2010. Atlas des oiseaux nicheurs de Wallonie 2001-2007. Série 'Faune-Flore-Habitats' n° 5. Aves et Région wallonne, Gembloux. 524 pages.
- LEWYLLE, J., R. ERENS en S. RAYMAEKERS, 2011. De Grauwe Gors in Limburg - Verspreiding en ecologie. Eindverslag bijzonder Natuurbeschermingsrapport 2011. Provincie Limburg Rapport Natuur.Studie 2011/08, Mechelen, België.
- MOORCROFT, D., WITTINGHAM, M.J., BRADBURY, R.B. en WILSON, J.D., 2002. The selection of stubble fields by wintering granivorous passerine birds reflects vegetation cover and food abundance. J. Appl. Ecol. 39: 535-547.
- NEVELSTEEN, I., (ed). 2008. Actieplan Riemst. Grauwe Gors (nr. 37). Een uitgave van de provincie Limburg. D/2007/5857/62, 93 pp.
- PEACH, W.J., L.J. LOVET, S.R. WOTTON en C. JEFFS, 2001. Countryside stewardships delivers cirl buntings *Emberiza cirulus* in Devon, UK. Biological Conservation 101: 361-373.
- PERKINS, A.J., J.D. WILSON, A. WATSON en C. SMOUT, 2008. Targeted management intervention reduces rate of population decline of Corn Bunting *Emberiza calandra* in eastern Scotland Bird Study 55:52-58.
- RUTTEN, J., 2004. In: VERMEERSCH, G., A. ANSELIN, K. DEVOS, M. HERREMANS, J. STEVENS, J. GABRIËLS en B. VAN DER KRIEKEN. Atlas van de Vlaamse Broedvogels 2000 - 2002: 452-453. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 23, Brussel, 496 pp.
- SETCHFIELD, R.P., C. MUCKLOW, A. DAVEY, U. BRADTER en G.Q.A. ANDERSON, 2012. An agri-environment option boosts productivity of Corn Buntings *Emberiza calandra* in the UK. IBIS 154, 235 - 247.
- www.bakkerbrood.be
www.birdlife.org
www.ebcc.info
www.grauwekiekendief.nl